

واکاوی جرم‌شناختی و آسیب‌شناسانه‌ی
سکونتگاه‌های غیر رسمی

تألیف:

محسن رحیمی

مجمع علمی و فرهنگی مجد

مرشنامه : رحیمی، محسن
 عنوان و نام پدیدآور : واکاوی جرم‌شناختی و آسیب‌شناسانه‌ی سکونتگاه‌های غیر رسمی
 مشخصات نشر : تهران مجد ۱۳۹۴
 شابک : ۹۷۸-۶۰۰-۱۹۳-۴۱۵-۵
 وضعیت فهرست نویسی : فبیای مختصر
 یادداشت : فهرست‌نویسی کامل این اثر در نشانی:
<http://opac.nlai.ir> قابل دسترسی است
 شماره کتابشناسی ملی : ۳۸۷۱۲۹۵

مرکز نشر کتاب کامل با قسمتی از کتاب بدون اجازه پدیدآورنده، با ناشر خلاف قانون، شرع و اخلاق است.
 «وارد نخلف را به دفتر مرکزی «مجد» گزارش فرمایید.

واکاوی جرم‌شناختی و آسیب‌شناسانه‌ی سکونتگاه‌های غیر رسمی

تألیف: محسن رحیمی

انتشارات مجد

چاپ اول : ۱۳۹۴ تعداد: ۵۰۰ نسخه

حق چاپ محفوظ و منحصراً «مجد» است.

دفتر مرکزی:

تهران، خیابان ۱۲ فروردین، تقاطع خیابان وحید نظری، پلاک ۱۰۸

تلفن و دورنگار: ۶۶۴۹۵۰۳۴ - ۶۶۴۰۹۴۲۲ - ۶۶۹۳۳۸۶

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۱۹۳-۴۱۵-۵

ISBN: 978-600-193-415-5

شعبه فروردین: خیابان ۱۲ فروردین، مقابل تعزیرات، پلاک ۲۸۳، طبقه دوم تلفن: ۶۶۴۹۰۹۹۶

شعبه اردیبهشت: خیابان اردیبهشت (میری جاوید)، تقاطع شهدای زاندارمری، پلاک ۵۷ تلفن: ۶۶۴۸۶۸۷۴

www.majdlaw.ir

E-mail: majdlaw92@gmail.com

سیستم اشتراک پذیری «مجد»:

ارسال پیامک حاوی نام و نام خانوادگی و شغل (در صورت تمایل) به شماره ۰۲۱۶۶۴۹۰۹۹۸
 فصلنامه حقوقی مجد با ارائه مقالات اساتید مبرز حقوق کشور بطور منظم منتشر می‌شود.

فهرست مطالب

۱۱.....	سرسخن نویسنده
۱۵.....	فصل نخست: سازمان پژوهش
۱۷.....	پیش گفتار
۲۲.....	۱-۱. چرایی و بایستگی پژوهش
۲۳.....	۲-۱. پرسش های پژوهش
۲۳.....	۳-۱. نگاهی به پژوهش های پیشین
	فصل دوم: تعاریف، مفاهیم، تاریخچه و ویژگی های اسکان غیر رسمی
۲۷.....	رسمی
۲۹.....	۱-۲. تاریخچه پدیده ی اسکان غیر رسمی در جهان
۳۳.....	۱-۱-۲. تاریخچه پدیده ی اسکان غیر رسمی در ایران
۳۷.....	۲-۲. تعاریف، مفاهیم و اصطلاحات
۳۷.....	۱-۲-۲. اصطلاح شناسی اسکان غیر رسمی
۳۸.....	۲-۲-۲. تعریف سکونتگاه غیر رسمی
۴۴.....	۳-۲-۲. تعریف و مفهوم سکونتگاه رسمی
۴۵.....	۴-۲-۲. تعریف اسکان غیر قانونی
۴۶.....	۵-۲-۲. ویژگی های سکونتگاه غیر رسمی
۴۷.....	۱-۵-۲-۲. ویژگی های حقوقی
۴۸.....	۲-۵-۲-۲. ویژگی های اجتماعی
۴۹.....	۳-۵-۲-۲. ویژگی های کالبدی
۵۱.....	۶-۲-۲. گونه شناسی سکونتگاه های غیر رسمی
۵۳.....	۷-۲-۲. منظر شهری و نحوه قرارگیری سکونتگاه های غیر رسمی
	۱-۷-۲-۲. اشکال تصرف و مالکیت زمین در سکونتگاه های غیر رسمی
۵۳.....	رسمی
۵۵.....	۲-۷-۲-۲. الگوهای معماری و ساخت مساکن غیر رسمی
	۸-۲-۲. بررسی مکاتب و نظریه های کلان پیرامون اسکان غیر رسمی
۵۶.....	رسمی

۶ □ واكاوى جرمشناختى و آسيب‌شناسانه‌ى سكونتگاه‌هاى غير رسمى

- ۵۶..... ۱-۸-۲-۲. بررسى مكاتب رايج در زمينه اسكان غير رسمى
- ۵۷..... ۱-۱-۸-۲-۲. مكتب ليبرال
- ۵۹..... ۲-۱-۸-۲-۲. مكتب وابستگى
- ۶۲..... ۳-۱-۸-۲-۲. مكتب جامعه‌گرا و جامعه‌گرايان جديد
- ۶۲..... ۲-۸-۲-۲. بررسى نظريه‌هاى مرتبط با رشد و شكل‌گيرى
- ۶۴..... سكونتگاه‌هاى غير رسمى
- ۶۵..... ۱-۲-۸-۲-۲. ديدگاه بومشناختى
- ۶۸..... ۲-۲-۸-۲-۲. ديدگاه‌هاى ساختارگرا
- ۶۹..... ۱-۲-۲-۸-۲-۲. ديدگاه سيستمى
- ۷۰..... ۲-۲-۲-۸-۲-۲. ديدگاه اقتصاد سياسى فضا
- ۷۱..... ۲-۲-۸-۲-۲. ديدگاه‌هاى مهاجرت
- ۷۱..... ۱-۳-۲-۸-۲-۲. رهيافت كارگردگرابى
- ۷۳..... ۲-۳-۲-۸-۲-۲. رهيافت رانش و كشش
- ۷۴..... ۳-۳-۲-۸-۲-۲. ديدگاه جذب و دفع راونشتاين
- ۷۶..... ۴-۳-۲-۸-۲-۲. نظريه اورت اس. لى
- ۷۶..... ۵-۳-۲-۸-۲-۲. نظريه زيب
- ۷۷..... ۶-۳-۲-۸-۲-۲. نظريه سرمايه‌گذارى انساني
- ۷۷..... ۷-۳-۲-۸-۲-۲. رهيافت وابستگى
- ۷۸..... ۸-۳-۲-۸-۲-۲. نظريه اقتصاد دو بخشى
- ۷۹..... ۹-۳-۲-۸-۲-۲. رهيافت اقتصادى مايكل تودارو
- ۸۱..... ۱۰-۳-۲-۸-۲-۲. رهيافت شبكه‌اى
- ۸۲..... ۱۱-۳-۲-۸-۲-۲. رهيافت رفتارى
- ۸۳..... ۱۲-۳-۲-۸-۲-۲. رهيافت سيستمى
- ۸۴..... ۹-۲-۲. دلايل شكل‌گيرى سكونتگاه‌هاى غير رسمى در ايران
- ۸۴..... ۱-۹-۲-۲. سطوح تحليل در پيدايش و شكل‌گيرى سكونتگاه‌هاى
- ۸۶..... غيررسمى در ايران
- ۸۶..... ۱-۱-۹-۲-۲. سطح كلان
- ۸۷..... ۲-۱-۹-۲-۲. سطح ميانى
- ۸۸..... ۳-۱-۹-۲-۲. سطح خرد
- ۸۸..... ۱۰-۲-۲. تاريخچه، راهبردها، راهكارها و رويكردهاى رويارويى با
- ۸۹..... سكونتگاه‌هاى غير رسمى

۱-۱۰-۲-۲	تاریخچه رویارویی با پدیده اسکان غیر رسمی در	۸۹
۱-۱۰-۲-۲	جهان	۸۹
۱-۱۰-۲-۲	دهه‌ی ۱۹۶۰	۹۱
۲-۱۰-۲-۲	دهه‌ی ۱۹۷۰	۹۳
۳-۱۰-۲-۲	دهه‌ی ۱۹۸۰	۹۴
۴-۱۰-۲-۲	روند کنونی	۱۱-۲-۲
۱۱-۲-۲	سیاست‌های دولت ایران در ساماندهی سکونتگاه‌های غیر	۹۷
۱-۱۱-۲-۲	رسمی	۹۸
۱-۱۱-۲-۲	سیاست‌های کالبدی در ساماندهی اسکان	۹۸
۲-۱۱-۲-۲	غیررسمی (در دوره پهلوی دوم، از سال ۱۳۴۷ به بعد)	۹۸
۲-۱۱-۲-۲	سیاست حمایتی در قالب تعاونی‌های مسکن (اوایل	۹۸
۳-۱۱-۲-۲	پیروزی انقلاب اسلامی)	۹۹
۴-۱۱-۲-۲	سیاست زمین شهری (اوایل پیروزی انقلاب اسلامی)	۱۰۰
۴-۱۱-۲-۲	سیاست‌های نظارتی به منظور بهبود اسکان غیر	۱۰۰
۵-۱۱-۲-۲	رسمی (پس از جنگ تحمیلی)	۱۰۰
۶-۱۱-۲-۲	سیاست ایجاد شهرهای جدید (دوران سازندگی)	۱۰۱
۶-۱۱-۲-۲	سیاست بهسازی سکونتگاه‌های غیر رسمی (مقارن با	۱۰۱
۷-۱۱-۲-۲	تأسیس سازمان عمران و بهسازی شهری)	۱۰۲
۷-۱۱-۲-۲	سیاست توانمندسازی سکونتگاه‌های غیر رسمی	۱۰۴
۱-۷-۱۱-۲-۲	اصول هادی سند ملی توانمندسازی	۱۲-۲-۲
۱۲-۲-۲	راهبردها و راهکارهای ساماندهی، بهسازی و توانمندسازی	۱۰۷
۱-۱۲-۲-۲	سکونتگاه‌های غیر رسمی	۱۰۷
۲-۱۲-۲-۲	ساماندهی	۱۱۰
۳-۱۲-۲-۲	بهسازی	۱۱۲
۳-۱۲-۲-۲	توانمندسازی	۱۱۵
۱-۳-۱۱-۲-۲	اصول و ابعاد رهیافت توانمندسازی	

فصل سوم: سکونتگاه‌های غیر رسمی؛ جرایم، آسیب‌های

اجتماعی و راهکارهای پیشگیرانه	۱۱۷
۱-۳. تعاریف، مفاهیم و اصطلاحات	۱۲۲
۱-۱-۳. آسیب اجتماعی	۱۲۲
۲-۱-۳. آسیب‌شناسی اجتماعی	۱۲۳
۱-۲-۱-۳. اهداف آسیب‌شناسی اجتماعی	۱۲۴
۳-۱-۳. کژرفتاری، کژروی، انحراف اجتماعی	۱۲۴
۱-۳-۱-۳. گونه‌های کژرفتاری‌های اجتماعی	۱۲۶
۴-۱-۳. هنجار اجتماعی	۱۲۷
۱-۴-۱-۳. انواع هنجارها	۱۲۷
۲-۴-۱-۳. هنجارها و کیفرها	۱۲۷
۵-۱-۳. ارزش‌های اجتماعی	۱۲۸
۶-۱-۳. جرم	۱۲۸
۷-۱-۳. عوامل جرم‌زا	۱۳۰
۱-۷-۱-۳. عوامل محیطی	۱۳۰
۲-۳. سکونتگاه‌های غیر رسمی؛ جرایم و آسیب‌های اجتماعی	۱۳۱
۱-۲-۳. گونه‌شناسی آسیب‌های سکونتگاه‌های غیر رسمی	۱۳۵
۲-۲-۳. صور ارتباط اسکان غیر رسمی با جرایم و آسیب‌های اجتماعی	۱۳۶
۳-۲-۳. بنیادهای نظری ارتباط سکونتگاه‌های غیر رسمی و جرم	۱۳۷
۱-۳-۲-۳. مکتب اثبات‌گرایی	۱۳۷
۲-۳-۲-۳. مکتب شیکاگو (نظریه اکولوژی شهری)	۱۳۹
۱-۲-۳-۲-۳. نظریه بوم‌شناسی انسانی؛ پارک و برگس	۱۴۰
۲-۲-۳-۲-۳. ویرث و آسیب‌شناسی شهر	۱۴۳
۲-۲-۳-۲-۳. نواحی بزه‌خیز شیکاگو؛ نظریه شاو و مک‌کی	۱۴۴
۳-۳-۲-۳. نظریه‌ی نابهنجاری	۱۴۶
۴-۳-۲-۳. نظریه‌های بی‌سازمانی اجتماعی	۱۴۷
۱-۴-۳-۲-۳. ساخت اجتماعی و فشار ساختاری	۱۴۹
۲-۴-۳-۲-۳. نظریه عمومی فشار	۱۵۱
۵-۳-۲-۳. نظریه‌های یادگیری اجتماعی	۱۵۲
۱-۵-۳-۲-۳. نظریه هم‌نشینی‌گرایی	۱۵۲
۲-۵-۳-۲-۳. نظریه یادگیری اجتماعی	۱۵۳

۱۵۴	۶-۳-۲-۳ نظریه‌های کنترل اجتماعی
۱۵۴	۱-۶-۳-۲-۳ نظریه کنترل اجتماعی
۱۵۷	۲-۶-۳-۲-۳ نظریه‌ی خویشانداری
۱۵۸	۷-۳-۲-۳ نظریه‌ی برجسب‌زنی
۱۶۰	۸-۳-۲-۳ نظریه‌های تعارض اجتماعی
۱۶۱	۱-۸-۳-۲-۳ نظریه‌ی تضاد فرهنگی
۱۶۱	۲-۸-۳-۲-۳ عدالت اجتماعی و جرم
۱۶۲	۳-۸-۳-۲-۳ نظریه‌ی تعارض گروهی
۱۶۳	۹-۳-۲-۳ نظریه‌های خرده فرهنگی
۱۶۳	۱-۹-۳-۲-۳ خرده فرهنگ بزهکاری
۱۶۴	۲-۹-۳-۲-۳ وابستگی‌های کانونی طبقه پایین
۱۶۴	۳-۹-۳-۲-۳ جامعه کثرت‌گرا و جرم
۱۶۶	۳-۳ پیشگیری، تعاریف، چارچوب نظری و انواع آن
۱۶۷	۱-۳-۳ تعریف و مفهوم
۱۶۸	۲-۳-۳ ارکان پیشگیری
۱۶۸	۳-۳-۳ نظریه‌های پیشگیری
۱۶۹	۱-۳-۳-۳ نظریه پیشگیری از جرم با کمک طراحی محیطی
۱۷۱	۲-۳-۳-۳ نظریه‌ی فضای دفاع‌پذیر
۱۷۴	۳-۳-۳-۳ نظریه پنجره‌های شکسته
۱۷۴	۵-۳-۳-۳ نظریه انتخاب منطقی
۱۷۶	۱-۵-۳-۳-۳ نظریه فعالیت‌های روزمره
۱۷۶	۶-۳-۳-۳ نظریه قانون‌های جرم‌خیز
۱۷۷	۷-۳-۳-۳ نظریه‌ی سفر مجرمانه
۱۷۸	۴-۳-۳ انواع پیشگیری از جرم
۱۷۹	۱-۴-۳-۳ پیشگیری اجتماعی و پیشگیری وضعی
	۵-۳-۳ راهکارهای پیشنهادی پیشگیرانه از آسیب‌های اجتماعی و
۱۸۰	جرایم در سکونتگاه‌های غیر رسمی

فصل چهارم: سکونتگاه‌های غیر رسمی در شهر مشهد.....	۱۸۵
۱-۴. تاریخچه سکونتگاه‌های غیر رسمی در مشهد.....	۱۸۸
۲-۴. سکونتگاه‌های غیر رسمی در مقاطع گوناگون در مشهد.....	۱۸۹
۳-۴. عوامل ایجاد سکونتگاه‌های غیر رسمی در مشهد.....	۱۹۱
۴-۴. ویژگی‌های اسکان غیر رسمی در مشهد.....	۱۹۲
۵-۴. بررسی و تحلیل شهرک شهید رجایی.....	۱۹۶
۱-۵-۴. معرفی محدوده مورد مطالعه.....	۱۹۶
۲-۵-۴. ویژگی‌های اجتماعی و کالبدی شهرک شهید رجایی.....	۱۹۸
۳-۵-۴. آسیب‌های اجتماعی در شهرک شهید رجایی.....	۲۰۱
۴-۵-۴. چالش‌ها و تنگناهای عمده شهرک شهید رجایی.....	۲۰۱
۶-۴. راهکارهای پیشگیری از جرایم و آسیب‌های اجتماعی در شهرک شهید رجایی.....	۲۰۳
فهرست منابع و مآخذ.....	۲۰۷

فهرست جداول و نمودارها

نمودار ۱-۲: اسکان غیر رسمی و ویژگی‌های اجتماعی.....	۴۸
جدول ۱-۲: دلایل پدیداری اسکان غیر رسمی در کشورهای در حال توسعه از دید مکاتب گوناگون.....	۶۴
نمودار ۲-۲: تاریخچه رویایی با پدیده‌ی اسکان غیر رسمی.....	۹۷
در جهان.....	۹۷
نمودار ۳-۲: چارچوب ساماندهی و توانمندسازی اسکان غیر رسمی.....	۱۱۶
جدول ۱-۳: گونه‌شناسی الگوهای رفتاری بر پایه‌ی شیوه‌های سازگاری از دید مرتن.....	۱۵۰
جدول ۲-۳: تقسیم‌بندی انواع پیشگیری از دید مکانیسم پیشگیری.....	۱۷۹
جدول ۱-۴: تراکم جمعیت و بعد خانوار در شهرک شهید رجایی.....	۱۹۸
جدول ۲-۴: وضعیت کالبدی شهرک شهید رجایی.....	۲۰۰

سرسخن نویسنده

پژوهش در علوم انسانی از برای شناخت آسیب‌ها، برنامه‌ریزی برای چالش‌ها، پیشگیری و مهار پدیده‌های زیانبار و پیش‌بینی سازوکارهای کارآمد، جهت نیل به وضع مطلوب، با بهره‌گیری از ابزارهای نوین پژوهشی در کنار داده‌های تجربی و در نظر گرفتن واقعیت‌ها، فرهنگ و ارزش‌ها، از نیازهای بنیادین هر جامعه‌ای است. کتابی که هم‌اینک فرا روی شماست، در راستای پاسخگویی به همین نیاز و به آرمان برداشتن گام‌هایی هر چند کوچک، در زمینه‌ی شناخت یکی از زیانبارترین پدیده‌های شهری، یعنی سکونتگاه‌های غیر رسمی و تأثیر و پیوند آن بر روی بزرگترین آسیب اجتماعی، یعنی جرم، به نگارش درآمده است.

از آغاز دهه ۱۹۷۰، بسیاری از حقوقدانان، جامعه‌شناسان و دیگر اندیشمندان علوم انسانی و طبیعی به گستردگی درگیر واکاوی جایگاه جستارهای نظری در خوانش‌ها و پژوهش‌های شهری در زمینه آسیب‌ها و بزه‌های رخ داده در محیط شهر شدند. مطالعه تجربی پدیده‌های حقوقی در بستر اجتماعی‌شان و بررسی کارآمدی نهادها، قوانین، مقررات و دیگر ضمانت اجرای حقوقی و کیفری، نیز کمابیش از آغاز سده بیستم میلادی، جایگاه خود را در علوم انسانی یافت. درست از همین زمان بود که دانشمندان علوم اجتماعی و حقوقدانان دریافته‌اند که برخی پدیده‌های انسانی - جرم - را باید در بستر پیوندها و کنش‌های دوسویه، تنگاتنگ و پیچیده آنها با سازمان اجتماعی مطالعه نمود، بدین سان دیگر نه تنها حقوقدانان که جامعه‌شناسان، روان‌شناسان، جرم‌شناسان و حتی جغرافیدانان، معماران و شهرسازان نیز، پای به این حوزه مطالعاتی گسترده و فراخ‌دامن نهادند.

در ایران نیز کمابیش از چهار دهه گذشته نخستین کوشش‌ها در این زمینه آغاز شد. اما بدبختانه تا امروز نگاهی تخصصی به این حوزه انداخته نشده و رشته‌ها و زیررشته‌های دانشگاهی وابسته بدان، سامان نیافته است و هنوز هم مطالعه هر پدیده اجتماعی که دارای ضمانت اجرای کیفری است و از منظر حقوق کیفری، جرم نامیده می‌شود - به دلیل فقدان نگاهی چندسویه و فراگیر - بر عهده حقوقدانان و دانشکده‌های حقوق نهاده شده است، حال آن که مطالعه‌ی این پدیده‌ها از برای سرشت چنگانه‌ی آنها که به خودی خود نیازمند آگاهی و دانش

در چند حوزه‌ی متفاوت - مانند همین کتاب که نیازمند آگاهی در رشته‌هایی همچون حقوق، جامعه‌شناسی، جرم‌شناسی، جغرافیا و اقتصاد- است و به دلیل آن که در دانشکده‌های حقوق ما مطالعه جرم و بسترهای زمینه‌ساز آن، نه از سویه‌های اجتماعی و جامعه‌شناختی آن، بلکه تنها در چارچوب ماده قانون‌ها و مقرره‌ها و نه به مثابه‌ی یک واقعیت بیرونی، بلکه به عنوان مفهومی انتزاعی در نظر گرفته می‌شود و از دیگر سو به دلیل فقدان توجه به ابعاد حقوقی مسئله در دیگر مطالعات مرتبط با این حوزه که از سوی دانشمندان و دانشجویان دیگر رشته‌ها به ویژه رشته‌ی جامعه‌شناسی، انجام شده و می‌شود، دچار کمبودها و کاستی‌های نظری و عملی بسیاری است.

با این همه با برداشتن گام‌هایی چند در این عرصه می‌توان تا اندازه‌ای بر این کاستی‌ها چیره شد:

نخست، آشنایی با گستره‌ی مباحث نظری موجود در زمینه شناخت و تبیین پدیده‌های مجرمانه به منظور دستیابی به فهم علمی این پدیده‌ها و علل شکلگیری آن‌ها؛

دوم، مطالعه میدانی و آزمون تجربی، با بهره‌گیری از ابزارها و روش‌های علمی ارزیابی و سنجش جرم و ارائه راهکارهای رویارویی با آن‌ها در درون جامعه مورد مطالعه؛

سوم، بررسی قواعد، مقررات و نهادهای قانون‌گذار، سیاستگذار و دست‌اندرکار، کارایی این قوانین و نهادها به همراه شناسایی کاستی‌ها و بازنگری در قوانین، تدوین دوباره سیاست‌ها و دگرگونسازی شیوه‌های اجرایی،

نویسنده در همین راستا کوشیده است تا ضمن گام زدن در هر دو قلمروی حقوقی و جامعه‌شناختی، هم از دید نظری و تئوری و هم تا اندازه‌ای از دید عملی و میدانی، به پژوهش درباره‌ی پدیده‌ای اجتماعی با نگرش به ابعاد حقوقی، اقتصادی و سیاسی آن بپردازد.

اصل این کتاب که پایان‌نامه نگارنده بود، در چهار فصل تدوین یافته بود و فصل چهارم به انجام مطالعه موردی در سکونتگاه غیر رسمی شهید رجایی مشهد به منظور آرایه روایتی میدانی و تطبیق مطالعات نظری با سنجشی میدانی، اختصاص داشت، اما از آنجا که این کتاب با دگرگونی‌هایی چند و به منظور کاربردی گسترده‌تر تدوین یافت و فصل چهارم همان‌گونه که از نام آن پیداست -

مطالعه موردی - ویژه یک منطقه بود و روشن نیست که تا چه اندازه یافته‌های مربوط به اجتماعی محلی را می‌توان به دیگر اجتماعات تعمیم داد، بیشتر مطالب آن، که کاربردی همگانی نداشت، از ویراست پایانی حذف گردید و تنها به گونه‌ای جسته و گریخته اشاره‌هایی به این منطقه و برخی ویژگی‌های آن شده است. آشکار است که کاستی‌ها و کمبودهای این کتاب جز با رهنمودها و راهنمایی‌های دانشوران و پژوهشگران آگاه، هموار نمی‌گردد، امید آن دارم که خوانندگان گرامی در این زمینه نویسنده را یاری نمایند. در پایان جای آن دارد که از استادان ارجمند آقایان دکتر رضا دانشورثانی و دکتر سید مهدی سیدزاده‌ثانی سپاسگزاری نمایم و ارج و مهر خود را نثار خانواده‌ام نمایم که رنج پژوهش را بر من آسان نمودند، این کتاب را به پاس همراهی، پشتیبانی و شکیبایی‌شان به ایشان پیشکش می‌کنم.

محسن رحیمی - مشهد مقدس
تابستان ۱۳۹۴